

Основна школа „Краљ Петар Први“ King Peter the First Elementary School

Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade – Cultural Institution of National Significance

Основна школа „Краљ Петар Први“

Краља Петра 7

Степениште
Staircase

Улица краља Петра у Београду, у којој се налази и истоимена основна школа, једна је од најпознатијих београдских улица. Символично повезује Саву и Дунав и шетајући њом могуће је пратити историју града, наслеђе различитих етничких група, као и смену стилских концепција од балканске архитектуре преко историјских стилова, академизма, сецесије, модернизма, а рдекоа до савремене архитектуре. Такође, то је и улица с највише споменика културе у граду. Један од архитектонских бисера ове важне градске трансверзале јесте Основна школа „Краљ Петар Први“, посебна и необична, као и улица у којој се налази.

А посебна и необична била је и ауторка ове грађевине – Јелисавета Начић. Ова талентована дама је била прва жена дипломирани архитекта у Србији. Била је део прве генерације архитеката који су се школовали у Србији на новооснованом Архитектонском одсеку Техничког факултета Велике школе и дипломирала је 1900. године. Већ то што је уписала студије било је велика реткост у земљи у којој се крајем 19. и почетком 20. века тек седам процената жена било елементарно писмено. Међутим, Јелисавети Начић то није било довољно, већ је и својим запослењем померила границе. Две године је радила као технички приправник у Министарству грађевина, а свој

радни век провела је у Инжињерско-архитектонском одсеку Београдске општине, што је својеврсно преседан, јер су радна места у државној служби била намењена мушкарцима и то онима који одслуже војску. Тако је, уз докторку Драгу Јочић, отворила пут запошљавању жена у јавном сектору. Јелисавета Начић је за релативно кратко време, јер је њен радни век прекинуо Први светски рат, пројектовала много, била иновативна и храбра у својим решењима и успела је да се опроба на различитим пољима своје професије. С великим успехом се бавила урбанизмом, као и пројектовањем приватних, јавних и сакралних објеката. Након заточеништва у логору Нежидер, где је упознала песника и револуционара Луку Лукаја, удала се и родила ћерку, те заувек напустила и Београд и пројектовање.

Ипак, Јелисавета Начић је успела да Београду подари једно архитектонско ремек-дело – зграду Основне школе „Краљ Петар Први“, која се у време подизања звала Основна школа код Саборне цркве. Иако ју је пројектовала веома млада, веома брзо након завршених студија, зграда ове основне школе представља веома зрело, добро компоновано, функционално и естетски квалитетно обликовано остварење и свакако је најзначајније дело Јелисавете Начић.

Ретка су места у Београду која су дуже од два века задржала истоветан садржај, те је околина Саборне цркве у Београду готово јединствен простор. Овде је било средиште Срба окупљених око црквених, културних и просветних институција. Тако се управо на простору на којем је 1905–1907. године изграђена школа коју је пројектовала Јелисавета Начић и у 19. веку налазила основна школа. То је заправо била кућа с радњама у сутерену и школом у приземљу. Ова стара зграда била је лоцирана на месту југозападнoг тракта данашње школе и излазила је на саму Улицу краља Петра заузимајући половину данашњег коловоза. Почетком 20. века промењене су регулација и ширина улице, више парцела је спојено и новонастала правилна парцела постала је школско имање. Овакво имање, које је општина

Хол
Hall

Табла са записом о првој одиграној кошаркашкој утакмици у Београду
Memorial plaque mentioning the first basketball game in Belgrade

доделила школи, пружало је све услове за изградњу савремене грађевине пространим двориштем, што је било неопходно јер је број ученика стално растао. Београд је у првој половини 19. века, када је стара школа подигнута, имао 8 450 становника, а 1900. године чак 69 769, од чега је трећина живела у овом, Варошком кварту. Поред броја становника, односно ученика, на изградњу нове школе утицале су и друге потребе савременог школства, које стара зграда никако није задовољавала. Прве савремене школске зграде у Београду подигнуте су на Дорћолу и Палилули 1894. године, а десет година касније почиње изградња основне школе у близини Саборне цркве.

У време подизања, зграда Основне школе „Краљ Петар Први“ била је најмодернија школска зграда за основну наставу не само у Београду већ у целој Србији. Изузетно репрезентативна, што је било условљено положајем у овако важној улици и у непосредној близини Саборне цркве, Митрополије и Конака кнегиње Љубице, прави је показатељ друштвених и културних прилика у Србији на почетку 20. века.

Изградња овако велике зграде, у до тада претежно приземном Београду, била је комплексан и скуп подухват који је финансирала Београдска општина са 280.000 динара. Општина је за пројекат ангажовала свог архитекту, Јелисавету Начић, а у грађењу су учествовали београдски грађевинари и занатлије. Неки од њих су нам познати: грађевински предузимач био је Никола Виторовић, столарске радове је изводила радионица Воје Ст. Јанковића, централно грејање и електричне инсталације извела је предузимачка фирма „Андра Ристић и комп.“, каменорезачки радови су били производ „Индустрије рипањског гранита“, те је школа код Саборне цркве готово у потпуности домаће дело.

Саграђена је најсавременијим грађевинским поступцима, на нагнутом терену највишег дела савске падине и има подрум, сутерен, приземље и спрат. Састоји се из три тракта, од којих је главни, најрепрезентативнији, постављен косо на углу улица Грачаничке и Краља Петра и пред собом формира троугаони сквер. На главни тракт, паралелно са Улицом краља Петра, наслања се дугачко крило у којем су учионице и још једно мање крило паралелно са Грачаничком улицом. Са дворишне стране управно је постављено крило у облику слова Г које са учиоичким трактом тако формира мало унутрашње двориште.

Обликована је по свим постулатима академске архитектуре, уз примену елемената сецесије, што се огледа више у ентеријеру него на фасадама. Фасаде окренуте улицама су обрађене у три, односно два појаса, с подеоним венцима између спратова и јаким кровним венцем који је завршен атиком са балустрадом. Главном фасадом доминира репрезентативни улазни ризалит с лучно заобљеним високим прозорским отворима спрата који припадају свечаној сали. На бочним фасадама динамика је постигнута истурањем ризалита наглашеним троугаоним натпрозорницима спрата и нешто мирније обрађеним отворима приземља. Дворишне фасаде су скромније.

Унутрашња стилска обрада је видљива најпре у профилијацији свих носећих и избочених елемената и у оквирима зидних површина. Јављају се сасвим геометризовани декоративни елементи, као и стилски елементи крајње класичног порекла.

Опремање школе у погледу хигијенских и педагошких услова било је израз најсавременијих достигнућа свог времена. Школа је имала водоводне инсталације са енглеским клозетима, електрично осветљење, централно грејање и инсталације које су обезбеђивале проветравање просторија. Прозори и врата типског изгледа и димензија на малим растојањима омогућавају веома добро осветљење просторија, а дворишни прозори у засенченим странама Све инсталације су у послератном периоду, након 1950. године, оасвремењене. Школски намештај је замењен модернијим.

Школа је више пута мењала име. Између осталог звала се Основна школа „Краљ Петар Први“, а после Другог светског рата Основна школа „Браћа Рибар“. Од 1993. године враћен јој је назив Основна школа „Краљ Петар Први“.

Зграда Основне школе „Краљ Петар Први“ представља значајно остварење не само у архитектури школских зграда већ и у београдској архитектури уопште. Решењем Завода за заштиту споменика културе града Београда бр. 278/7 од 25. 12. 1965. године проглашена је за споменик културе.

Jelisaveta Načić
Jelisaveta Načić

ЛИТЕРАТУРА:

1. Жељко Шкаламера, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, 1965.
2. Светлана Димитријевић, Наша прва жена архитекта – Јелисавета Начић : Дама од лепих степеница, Политикин Забавник, бр. 3010, 2009.
3. Бојана Ибрајтер Газибара, Талентована градитељка Београда Јелисавета Начић, Жене у архитектури, ЦАБ, 2014.

King Peter the First Elementary School

7, Kralja Petra Street

Главна фасада
Front view

Kralja Petra Street in Belgrade is one of the best known city roads. Walking down the street that symbolically connects the Sava and Danube rivers, one in fact walks down the past of the city with its legacies of different ethnic groups and succession of architectural styles, from academism, Art Nouveau, modernism and Art Deco to contemporary trends. It is also the street with the largest number of heritage properties in Belgrade. One of its architectural jewels is the King Peter the First Elementary School, as remarkable and unusual as the street of the same name in which it is located.

Remarkable and unusual was also the person who designed it, Jelisaveta Načić. This talented lady was the first woman architect in Serbia. She graduated in 1900 as one of the first generation of architects who received their education at the newly-founded Architectural Department of the Faculty of Engineering in Belgrade. The very fact that she enrolled in higher education was unusual in a country where, in the late 19th and early 20th century, only seven percent of women had basic literacy skills. But Jelisaveta Načić did not stop at that, she pushed the boundaries even further by joining the workforce. For two years she was a technical intern

Степениште
Staircase

with the city department of engineering and architecture, which was a precedent in itself because public service jobs were reserved for men, and for the men who had completed their military service obligation. Alongside another woman, the physician Draga Jočić, she paved the way for women's employment in the public sector. Within a relatively short time, her career being cut short by the outbreak of the First World War, Jelisaveta Načić produced a quite prolific output of architectural designs, was innovative and bold, and tried her hand, with success, in different areas of her profession, such as redevelopment plans and design for private, public and religious buildings. Upon returning from the Neusiedl internment camp, where she had met the poet and revolutionary Luka Lukaj, she married him, gave birth to a daughter, and left both Belgrade and her career for good.

Yet, she managed to bestow an architectural masterpiece on Belgrade, the King Peter the First Elementary School, originally known as the elementary school by the cathedral. Even though she did the architectural design quite young, soon after graduation, the result was a mature, well-composed, functional and aesthetically successful work, and certainly her most important single executed design.

There are few parts of Belgrade which have remained virtually unchanged for more than two centuries. The area around the Orthodox cathedral is almost unique in that respect. It was the focal point for the Serbian population gathering around their ecclesiastical, educational and cultural institutions. In the 19th century, on the site where the school designed by Jelisaveta Načić was built in 1905–1907, there had also been an elementary school, in fact a house with shops in the semi-

Свечана сала
Ceremonial hall

basement and school premises on the ground floor. This house occupied the area of the southwest wing of the present-day school and extended over half the present-day carriageway of Kralja Petra Street. At the beginning of the 20th century the street was refurbished and widened, and the sizeable newly vacant lot the city allotted to the school seemed suitable for a larger modern building with a yard necessitated by the ever growing number of children. At the time the old school had been built in the first half of the 19th century, Belgrade had a population of 8,450. In 1900 it counted as many as 69,769 people, one-third of whom lived in that neighbourhood, the so-called Varoški kvart. A reason more for a new school were modern educational standards which the old building could not meet. Construction of the new school by the cathedral began ten years after the construction of the first modern school facilities in

Belgrade, those in Dorćol and Palilula, in 1894.

At the time of construction it was the most up-to-date elementary education facility in all of Serbia. Quite imposingly fashioned, as a result of its location in an important street and in the immediate proximity to the important buildings such as the cathedral, the seat of the Metropolitanate of Belgrade and the onetime residence of Princess Ljubica, it was a reliable reflection of the social and cultural climate in early 20th-century Serbia.

Construction of such a large building in a predominantly low-rise built environment was a complex and expensive undertaking financed by the city with 280,000 dinars. The city assigned its own architect, Jelisaveta Načić, to do the design, while the construction was carried out by renowned builders and tradesmen. Some of them are known: the

Исторijsка фотографија школе
Historical photo of the school

building contractor Nikola Vitorović, the carpentry workshop of Voja St. Janković, the firm Andra Ristić & Co. for the central heating and electrical systems, Ripanj Granite Industry for the stonework; briefly, it was almost entirely the product of domestic expertise and skills.

The school was constructed on the inclined terrain of the highest part of Belgrade's Sava-facing slope using the most up-to-date building techniques. It has a basement, semi-basement, ground floor and upper floor. It is composed of three wings. The central wing is sited so to face the corner of Gračanička and Kralja Petra and set back from it to allow for a triangular plaza in front. One side of it is abutted by the longer, classroom wing parallel with Kralja Petra Street, and the other, by the smaller wing parallel with Gračanička Street. An L-shaped annex in the rear encloses a small inner courtyard.

The design followed the rules of the style of academism, but introduced some Art Nouveau elements which, however, are observable in the interior rather than on the exterior. The street-facing elevations are horizontally divided into two or three sections, with stringcourses between the floors and a balustraded attic above the prominent cornice. The main corner façade is dominated by the projecting entrance bay featuring tall round-headed windows of the upper-floor ceremonial hall. The side elevations are enlivened with projecting bays accentuated by triangular pediments above windows on the upper floor and somewhat less elaborate ground-floor openings. The yard-facing elevations are treated more unassumingly.

The stylistic treatment of the interior is observable mostly in the profiles and mouldings of all load-bearing elements and projections from wall surfaces, with ornamentation ranging from highly geometricised forms

to those purely classical in origin.

The sanitary and education-related aspects of the design complied with the highest standards of the time. The school was furnished with a modern plumbing system, water closets, electric lighting, central heating and air ventilation systems. Windows and doors of standardized size and appearance were spaced at small intervals to optimise the admission of natural light. After 1950, all installations were upgraded and the school furniture was replaced.

The school changed name several times; among others, it bore its present-day name, which was restored to it in 1993, as well as the name Ribar Brothers Elementary School after the Second World War.

As an important work of not only school architecture but of the city's architecture in general, the building of the King Peter the First Elementary School was designated as a cultural heritage property in 1965 (CHPIB Decision no. 278/7 of 25/12/1965).

Literature

Ž. Škalamera, *CHPIB Documentation*, 1965.

Svetlana Dimitrijević, "Naša prva žena arhitekta – Jelisaveta Načić", *Politikin zabavnik* no. 3010, 2009.

Bojana Ibrajter Gazibara, "Talentovana graditeljka Beograda Jelisaveta Načić", in *Žene u arhitekturi (Belgrade: CZB, 2014)*.

Основна школа „Краљ Петар Први“ King Peter the First Elementary School

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

За издавача: Нела Мићовић, директор

Текст: Бојана Ибрајтер Газибара

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Scanner studio, Београд

Београд, 2015.

Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

727.112(497.11)(036)

ИБРАЈТЕР Газибара, Бојана, 1976-

Основна школа "Краљ Петар Први" = King Peter the First Elementary School / [текст Бојана Ибрајтер Газибара ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance, 2015 (Београд : Scanner studio). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-15-8

а) Београд - Основна школа "Краљ Петар Први" (зграда) - Водичи

COBISS.SR-ID 218242316

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance

